

Çeşm-i Cihan:
Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E - Dergisi
ISSN: 2149-5866
Sayı: 12-2 (Aralık 2025), 11-26, TÜRKİYE
DOI: 10.30804/cesmicihan.1767862
Araştırma Makalesi

OSMANLI DÖNEMİNDE AMASYA'DA SİKKE BASIMI VE AMASYA MÜZESİ'NDEKİ AMASYA DARPLI SULTAN I. SÜLEYMAN (KANUNİ) DÖNEMİ SULTANİLERİ

Zeynep KEMALOĞLU*

Öz: Sikkeler malzemesi, üzerindeki yazı, süsleme unsurları ile basıldığı dönem hakkında kesin bilgiler sunan çok kıymetli parçalardır. Dayanıklılığından dolayı yüzyıllar öncesinde yaşamış uygarlıklarla ilgili bilgileri olduğu gibi günümüze taşıyan, geçmişle günümüz arasında köprü görevi gören sikkeler, tarihin güvenilir kaynaklarının başında gelmektedir. Devletin bağımsızlığı, iktisadi durumu, hâkimiyet alanları, sanat anlayışları, dilleri, dini inanışları ve kültürel özellikleri hakkında pek çok bilgiye ulaşmak sikkeler sayesinde mümkün olmaktadır. Osmanlı, 623 yıl hüküm sürmüş büyük bir imparatorluktur. Bünyesinde farklı kültürleri barındırmış, dini ve kültürel öğeleri harmanlayarak kendi öz sanatını oluşturmuştur. Mimariden el sanatlarına pek çok alanda olduğu gibi bastırılan farklı tipte sikkelerle de ayrı bir tarz geliştirmişlerdir. Amasya, Osmanlı Devleti'nin şehzade sancakları arasında yerini almış, Osmanlı darphanesinin de bulunduğu önemli merkezlerdendir. Amasya darphanesinde pek çok Osmanlı sultanı farklı madenlerden değişik türde sikkeler kestirmiştir. Bunlardan biri de Sultan I. Süleyman'dır. Çalışmamızın konusunu Amasya Müzesi'nde bulunan Sultan I. Süleyman Dönemi'ne ait Amasya darplı altın sikkeler oluşturmaktadır. Çalışma kapsamına Amasya Müzesi envanterine kayıtlı Amasya darplı tüm sikkeler dâhil edilmiştir. Bu sikkeler on üç adettir. Sikkelerin transkribi yapılarak, malzemesi, ölçüsü ve süsleme özellikleri detaylıca tanıtılıp değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Amasya Müzesi, I. Süleyman, Sikke, Sultani, Numismatik.

COIN MINTING IN AMASYA DURING THE OTTOMAN PERIOD AND SULTANIES FROM THE REIGN OF SULTAN SULEİMAN I (KANUNİ) MINTED IN AMASYA IN THE AMASYA MUSEUM

Abstract: Coins are invaluable pieces that offer definitive information about the period in which they were minted, thanks to their material, inscriptions, and decorative elements. Due to their durability, coins carry information about civilizations that existed centuries ago to the present day, acting as a bridge between the past and the present, and are among the most reliable sources of history. Coins provide a wealth of information about a state's independence, economic status, areas of dominance, artistic understanding, languages, religious beliefs, and cultural characteristics. The Ottoman Empire was a vast empire that reigned for 623 years. It encompassed diverse cultures and developed its own distinctive art by blending religious and cultural elements. From architecture to handicrafts, they developed a distinct style through the different types of coins they minted. Amasya held its place among the Ottoman Empire's princely sanjaks and was an important center where the Ottoman mint was located. Many Ottoman sultans had various types of coins minted from different metals at the Amasya mint, one of whom was Sultan Suleiman I. The subject of our study is the Amasya-minted gold coins from the reign of Sultan Suleiman I, held in the Amasya Museum. The study includes all Amasya-minted coins registered in the Amasya Museum inventory. Thirteen of these coins will be transcribed, and their materials, sizes, and decorative features will be described and evaluated in detail.

Keywords: Amasya Museum, SüleymanI, Coin, Sultani, Numismatics.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ordu Üniversitesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, ORCID: 0000-0002-2615-7837, zeynepkemaloglu@hotmail.com.

Giriş

Sikke, insanların ihtiyaçlarını karşılama istekleri neticesinde ortaya çıkmış, üzerinde onu bastıran devletin ya da hükümdarın tuğra, yazı ya da simgesinin bulunduğu madeni parçalardır (Tekin, 2009, 37/179). Sikke, tarih boyunca gerek tedavüldeki coğrafyanın büyüklüğü gerekse fiziki varlığıyla ekonomik ilişkileri belirleyen en önemli unsur olmuştur. Ancak zaman içerisinde iktisadi özelliğinin yanı sıra darp edildiği dönemin olaylarını da kayıt altına alan, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel tarihin gözlenebileceği tarihi belge durumuna gelmiştir. Hükümdarlığın sembolü olarak bastırılan sikkeler, siyasi güç ile halk arasında bağlantı kurması açısından da büyük bir öneme sahiptir.

Sikkeler eski çağlardan beri bağımsız devlet olmanın ana unsurlarından olmuştur. Özellikle İslam coğrafyalarında hükümdarların fethettikleri topraklarda hutbe okutup, kendi adını taşıyan sikke bastırmaları hükümdarlık alameti olarak görülmüştür. Hâkim gücün yansıması olan sikkeler üzerindeki yazı, motif ve simgelerle onu kestiren hükümdarın kimliği, devletin ekonomisi, nerede basıldığı ve nerelere yayıldığı, dini, dili, sanat anlayışı ve kültürel özellikleri hakkında net bilgiler veren önemli kaynaklar arasında yerini almıştır.

Bağımsızlığın temel unsuru olan sikke bastırma geleneği 623 yıl hüküm sürmüş Osmanlı Devleti'nde de devam etmiştir. Osmanlı sultanları hem Anadolu'ya hem de Anadolu dışına başarılı fetihler gerçekleştirerek sınırlarını genişletmiştir. Yaşanan siyasi başarılarla paralel olarak ekonomik zenginlik de ileri seviyelere ulaşmış, bu durum sikke basımını doğrudan etkilemiştir. Fethettikleri coğrafyalarda gerek var olan darphaneleri kullanarak gerekse yeni darphaneler açarak kendi adlarına farklı türde sikke bastırmışlardır (Kemaloğlu, 2023, 516). Osmanlı İmparatorluğu'nun farklı dönemlerinde basılan altın, gümüş ve bakır sikkeler, Amasya darphanesinde de darp edilmiş ve dolaşıma sokulmuştur. Bu sikkeler dönemin hükümdarlarının isimleri, saltanat tarihleri ve bazı dönemsel sembolleri ile süslenmiştir. Üzerinde yer alan detaylarla hükümdarların politikalarını ve Osmanlı İmparatorluğu'nun ticari ilişkilerini anlayabilmek mümkün hale gelmiştir.

Amasya, Osmanlı İmparatorluğu'nun şehzade sancakları arasında yer alan önemli bir kenttir. Amasya'da Osmanlıya ait mimariden el sanatlarına çok sayıda eser günümüze ulaşmıştır. Eserler arasında sikkeler oldukça dikkat çekmekte ve bu değerli parçalar Amasya Müzesi'nde muhafaza edilmektedir. Koruma altında tutulan sikkelerin birçoğu teşhir alanının yetersizliğinden dolayı depoda tutulmaktadır. Amasya Müzesi'ndeki altın sikkelerle ilgili yapılan çalışmalarda I. Süleyman Dönemi'ne ait Amasya darplı sikkelerden bazı örneklerle genel çalışmalar içinde bahsedilmiştir (Kemaloğlu, 2023; Kemaloğlu, 2024; Kemaloğlu, 2024; Kemaloğlu, 2025). Çalışmamız müzedeki Sultan I. Süleyman'a (Kanuni) ait Amasya darplı altın sikkeleri kapsamaktadır. Sultan I. Süleyman, Osmanlı sultanları içinde sikkelerin farklılığı, materyali ve darphanelerin fazlalığı açısından oldukça önemlidir. Araştırmada Amasya Müzesi'nin seçilmesi Osmanlı sikkeleri yönünden zengin olması, müzede Sultan I. Süleyman'a ait kaç adet Amasya darplı altın sikke olduğunun tespiti, sultanın Amasya'da darp edilmiş sikkelerinden tipolojik olarak hangilerinin Müze envanterinde olduğunun belirlenmesi sebebiyledir. Sikkelerin üzerinde yer alan kompozisyonların bilimsel yöntemlerle birlikte sistematik şekilde etraflıca incelenmesi, kayda alınarak belgelenmesi ve bu küçük madeni parçaların kendi içerisinde bütün özellikleriyle değerlendirilmesi, kaynak haline getirilmesi önem arz etmektedir. Küçük olmakla beraber darphane çalışanları tarafındanilmekilmek işlenip sanat eseri haline getirilen ve kendi çapında döneminin hizmetkârı olan bu sikkelerin ele alınması, döneminin ticaret ve ekonomi alanındaki etkilerini değerlendirmeye ölçüt olarak kullanılabilmek için müracaat edilebilecek çalışma olabilmesi araştırmamızın önemini arttırmaktadır.

Müzelerde, gerek arkeolojik çalışmalar gerek satın alma gerekse hediye ve müsadere usulü ile müze koleksiyonuna kazandırılmış çok fazla sikke yer almaktadır. Müzelerin fiziki imkânsızlıklarından hem tarihi hem kültürel açıdan kıymetli bu eserlerin çok az bir kısmı

sergileniyorken pek çoğu depolarda saklanmaktadır. Müzeler, güvenlik ve sanat eserlerini koruma adına çalışma yapılması konusunda titiz davranmaktadır. Bu nedenle sikkelerin bilim insanları aracılığıyla tutuldukları yerlerden gün yüzüne çıkartılıp akademi dünyasına kazandırılması büyük önem taşımaktadır. Osmanlı sultanlarının farklı coğrafyalarda darp ettirdikleri sikkelerin tamamının tespit edilmesine imkân olmadığından, yapılacak her yeni çalışma neticesinde birçok yeni çeşidin ortaya çıkarılacağı muhakkaktır. Yapacağımız çalışma ile gün ışığına çıkarılacak tek bir sikkenin dahi tarihi olayları aydınlatmaya yardımcı olması nümismatik bilimi başta olmak üzere pek çok alana büyük fayda sağlayacaktır.

1. Osmanlı Dönemi'nde Amasya'da Sikke Darbı

Amasya ve çevresi Orta Karadeniz'in en eski yerleşim merkezlerinden biri olmakla beraber, şehrin tarihinin MÖ yaklaşık 3500 yıl kadar öncesine gittiği bilinmektedir (Aydoğan, 1996, 2). Tarihte Amasya'ya sırasıyla Hititler, Frigler, Kimmerler, Lidyalılar, Medler, Persler, Makedonya Krallığı, Pontus İmparatorluğu, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Danişmentliler, Selçuklular, İlhanlılar, Eretnalılar, Osmanlılar hâkim olmuşlardır (Çıtır vd., 1991, 1-2). Böylesine köklü bir geçmişe sahip şehirde hükümdarlar, bağımsızlıklarını ilan etmek için kendi adlarına farklı madenlerden sikke bastırmışlardır. Amasya'da Pontus Krallığı'ndan başlayarak Roma, Anadolu Selçuklu, İlhanlılar, Eretnalılar, Timuriler ve Osmanlılar Amasia, Gümüş, Gümüşbazâr ve Amasya isimleriyle para darp ettirmişlerdir (Akçaşar, 2011, 302-312).

Osmanlı Devleti, diğer İslam ülkeleri gibi fethedip ele geçirdiği coğrafyalarda mevcut olan darphaneleri kullanmıştır. Ülkenin sınırları genişledikçe, yer altı kaynaklarına yakın yerlerde, yerleşim alanlarında, ekonomik ve idari hareketliliğin olduğu ve önem arz eden şehirlerde mevcut darphanelerin dışında yeni darphanelerin kurulmasını sağlamıştır (Sahillioğlu, 2011, 216). Bu merkezlerden biri de Amasya'dır. Amasya, Gümüşhacıköy ve etrafında yer alan maden yatakları sebebi ile Osmanlı'nın darphanesinin bulunduğu önemli merkezler arasında olmuştur (Dönmez, 2018, 1/624).

"Amasya Tarihi" adlı eserin müellifi Abdîzâde Hüseyin Hüsâmeddîn Efendi, Gümüş kasabasında Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde darbhâne kurularak sikke darp edildiğinden bahsetmektedir (Yasar, 2022, 1/191). Amasya gümüş ve altın madeni açısından oldukça zengin bir rezerv sahip olmuş, bilhassa Gümüşhacıköy, Anadolu'daki önemli altın ve gümüş maden yatakları arasında yerini almıştır (Tızlak, 1999, 3/318; Bayartan, 2008, 149). Altın ve gümüş madeninin çıkarılıyor olması burada yapılan darp faaliyetlerinde etkili olmuştur. Amasya'da darp faaliyetlerinin yapıldığı bir bina ya da yapı günümüzde mevcut olmasa da burada padişahın önemli saydığı yerler arasında yer alan bir darphanenin bulunduğu ve faal olduğu dönemde yıllık gelirinin elli bin akçe olduğu bilinmektedir (Öcal, 2015, 93). 2010 Harşena Kalesi Kızlar Sarayı kazı çalışmalarında 6663 adet pul sikke definesi ortaya çıkarılmıştır. Yine 2018 yılı çalışmalarında Harşena Kalesi Yıldırım Han Cami alanında Sultan I. Selim'e ait Amasya'da darp edilmiş gümüş bir sikke ele geçirilmiştir. Bu bilgiler Amasya darphanesinin burada olabileceği fikrini akla getirmektedir (Dönmez, 2018, 1/625). Abdîzâde Hüseyin Hüsâmeddîn Efendi, 925/1519 senesinde Amasya darphanesinin tecdîd edilerek altın, akçe darp edildiğinden ve 1003/1595 tarihinde yayınlanan yüce fermanla Amasya'da sikke darp edildiği ve bu darphanenin 925 senesinden beri işletilmekte olduğundan söz etmektedir (Yasar, 2022, 3/500-518). Gümüş Kasabası'nda 806/1403 tarihinde Sultan Çelebi Mehmed Hân tarafından Amasyalı Kutlu Beyzâde Halîl Bey, gümüş madeni emîni olarak görevlendirilmiştir (Yasar, 2022, 1/191). Çelebi Mehmed, devletin karışıklık yaşamaya başladığı dönemde sikke darbına çok önem vermiştir. Fetret devrinde bastırmış olduğu farklı tarihlerdeki sikkeler onun kudretini gösteren birer vesika olmuştur. Bu durum göz önüne alındığında Gümüşhacıköy'de de bir darphanenin varlığı uzak bir ihtimal olarak görülmemektedir (Öcal, 2015, 93).

Osmanlı'da sikkeler üzerine basım yerinin yazılması usulü "Fâsılayı Saltanat" adı verilen Fetret Devri'nde başlamış sonrasında da bu uygulamaya devam edilmiştir (Hasan Ferid 2008: 93). Yıldırım'ın oğulları zamanında Amasya, Bursa, Edirne, Serez ve Ayasuluk'ta para basılmış

olması bu bölgelerde de darp faaliyetlerinin bulunduğunu göstermektedir (Sahillioğlu, 2011, 216). Amasya, darp yeri itibarıyla özellikle nakışlı mangırlar bakımından ikinci derecede nadir darp merkezleri arasında yerini almıştır (Ölçer, 1975, 21). Amasya darphanesi Bursa ve Edirne'den sonra ilk Osmanlı sikkelerinin darp edildiği darphanelerden biri olmuştur. Amasya sikkeleri Timur'un Anadolu'yu işgali sırasında darp edilmeye başlanmıştır. 1403 (806) tarihinden itibaren de her sultan devrinde Amasya'da akçe darbına devam edilmiştir (Damalı, 2011, 4/1169). Fetret Devri'nde şehzadelerin darp ettirdiği sikkelerin bazılarında basım yerleri gösterilmiş olsa da bu durum I. Mehmed (Çelebi) döneminde gelenek haline getirilmiştir (Pere, 1968, 79). Osmanlı egemenliği süresince Amasya'da I. Mehmed (Çelebi), II. Murad, II. Mehmed (Fatih), II. Bayezid, I. Selim (Yavuz), I. Süleyman (Kanuni), II. Selim ve III. Murad dönemlerinde gümüş akçeler kestirilmiştir. Ayrıca Fetret Devri'nden itibaren Amasya'da gümüş akçe ve bakır mangırlar darp ediliyorken, Sultan I. Selim (Yavuz) döneminde ilk defa altın sultani basılmaya başlanmıştır (Damalı, 2010, 1/352). Amasya darphanesinde sultani basımına I. Süleyman (Kanuni), II. Selim, III. Murad dönemlerinde de devam edilmiş ve III. Mehmed Dönemi ile Amasya'da son sultaniler basılmıştır (Aykut, 2002, 10/825-835).

Çelebi Mehmed, Ankara Savaşı'ndan sonra Timur Han'ın izniyle daha önceleri valilik yaptığı Amasya'yı ele geçirerek kendi adına sikke darp etmeye başlamıştır. İlk Amasya darplı Osmanlı akçeleri bu dönemde basılmıştır (Damalı, 2010, 1/187). Çelebi Mehmed'in 808/1405 tarihinde Amasya'da bastırdığı akçe, Osmanlı meskûkâtında "Sultân" unvanının kullanıldığı ilk sikkedir. Bu sikke iki tipte basılmıştır. Birinci tipin ön yüzünde Kelime-i Tevhid, basım yeri ve tarihi mevcuttur. Arka yüzünde ilk satırda Çelebi Mehmed'in "Sultânü'l-a'zam" unvanı, ikinci satırda sultanın kendisinin ve babasının adları, babasına ait "Hân" unvanı, son satırda da "Hallede mülkehû (Allah saltanatını ebedi kılsın)" ibaresi yazmaktadır. İkinci çeşidin ön yüzü ilk tipteki sikkeyle aynı olmakla birlikte tam ortada bir dikdörtgen içinde "Hasbiya'llâh (Allah bana kâfidir, yeter) dua cümlesine Osmanlı para tarihinde ilk kez karşılaşılmaktadır. Sultanın 810/1407 tarihli akçesi yine Amasya'da kestirilmiştir. Sikkenin ön yüzünde Kelime-i Tevhid olup, dört tarafında halifelerin isimleri yazılıdır. Arka yüzünde "es-Sultânü'l-a'zam" unvanı, kendi ve babasının adları, "Hallede mülkehû (Allah saltanatını ebedi kılsın)" ibaresi ile darp yeri ve tarihi bulunmaktadır. Sultan Mehmed'in 816/1413 ve 822/1419 tarihlerini taşıyan Amasya darplı akçelerinin yanında Amasya kesimli ve üzerinde darp tarihi bulunmayan akçeleri de mevcuttur (Aykut, 2002, 10/825). Çelebi Mehmed'in 816/1413 tarihli Amasya darplı akçelerinin ön yüzünde "Sultân Mehmed bin Sultân Bâyezid Hân (Sultan Bâyezid Han oğlu Sultan Mehmed)", arka yüzünde "Duribe Amasya 816 hallede mülkehû zâde ömrühü (Amasya'da basıldı 1413 zaferi şerefli olsun Allah ömrünü artırsın)"; 822/1419 tarihli akçelerin ön yüzünde "Mehmed bin Bâyezid Hân azze nasruhû (Bayezid Han oğlu Mehmed zaferi şerefli olsun)", arka yüzünde ise "Hallede mülkehû duribe Amasya 822 (Allah saltanatını ebedi kılsın Amasya'da basıldı 1419)" yazmaktadır (Artuk - Artuk, 1974, 2/462).

II. Murad'ın Amasya darplı akçeleri 825/1422 ve 834/1431 tarihini taşımaktadır. 825 tarihli Amasya akçelerinin ön yüzünde tuğra şeklinde yazılmış kendinin ve babasının isimleri ve darp tarihi, arka yüzünde "Hallede mülkehû duribe Amasya (Allah saltanatını ebedi kılsın Amasya'da basıldı)" yazmaktadır. 834 tarihli akçelerinin ön yüzünde "Murâd bin Mehmed Hân 834 (Mehmed Han oğlu Murad 1431)", arka yüzde "Hallede mülkehû duribe Amasya (Allah saltanatını ebedi kılsın Amasya'da basıldı)" ibareleri yer almaktadır (Aykut, 2002, 10/826).

II. Mehmed'in (Fatih) Amasya darplı akçeleri ve mangırları bulunmaktadır. Sultan, 848/1444, 855/1451, 865/1460-61, 875/1470-71 ve 886/1481 tarihlerinde Amasya'da akçeler bastırmıştır. İlk akçeleri 848 tarihlidir. Bu akçelerin ön yüzünde "Mehmed bin Murâd Hân azze nasruhû (Murad Han oğlu Mehmed zaferi şerefli olsun), arka yüzünde "Hallede mülkehû duribe Amasya 848 (Allah saltanatını ebedi kılsın Amasya'da basıldı 1444)" yazmaktadır. 855, 865 ve 875 tarihli akçelerin ön yüzlerinde "Mehmed bin Murâd Hân azze nasruhû (Murad Han oğlu Mehmed zaferi şerefli olsun)", ifadesi ve darp tarihleri, arka yüzlerinde ise "Hallede mülkehû duribe Amasya (Allah saltanatını ebedi kılsın Amasya'da basıldı)" ibaresi yer almaktadır. Fatih Sultan Mehmed'in Amasya darplı, 885 tarihli akçelerinin ön yüzlerinde "Mehmed bin Murâd Hân

(Murad Han oğlu Mehmed)" arka yüzlerinde ise "azze nasruhû duribe Amasya sene 885 (zaferi şerefli olsun Amasya'da basıldı 1451)" yazmaktadır (Damalı, 2010, 1/279-280). Sultanın 848/1444, 850/ 1446, 855/1451, 859/1455 tarihli bakır mangırları bulunmaktadır. Bu mangırlar üç tipte darp edilmiştir. Birinci tip mangırların ön ve arka yüzünde yazı yer almaktadır. İkinci tip mangırların ön yüzünde yazı olup, arka yüzünde bitkisel, geometrik ya da hayvan motifleri bulunmaktadır. Üçüncü tip mangırların ise ön yüzlerinde yazı, arka yüzlerinde yazı ile birlikte hayvan motifi görülmektedir (Kabaklarlı, 1998, 146-151).

II. Bayezid'in akçeleri tek tipte basılmıştır. Akçelerin üzerinde tahta geçtiği seneyi gösteren 886/1481 tarihi yazılıdır. Sikkelerin ön yüzünde "Sultân Bâyezid bin Mehmed Hân (Mehmed Han oğlu Sultan Bayezid)", arka yüzünde "Azze nasruhû duribe Amasya sene 886 (zaferi şerefli olsun Amasya'da basıldı sene 1481)" yazısı bulunmaktadır (Artuk - Artuk, 1974, 2/489). Sultanın Amasya'da darp edilmiş nakışlı mangırları da mevcuttur. Mangırların ön yüzünde üsluplaştırılmış hayvan motifi, arka yüzünde "azze nasruhû duribe Amasya (zaferi şerefli olsun Amasya'da basıldı)" yazmaktadır (Ölçer, 1975, 165).

I. Selim'in Amasya darplı sultanileri, akçeleri ve mangırları bulunmaktadır. Sultanileri sultanın cülus tarihi olan 918/1512 tarihlidir. Sikkelerin ön yüzünde "Azze nasruhû es-Sultân Selîm Şâh bin Bâyezid Hân duribe Amasya 918 (zaferi şerefli olsun Bayezid Han oğlu Sultan Selim Şah Amasya'da basıldı 1512)", arka yüzünde "Dâribü'n-nadri sâhibü'l-izzî ve'n-nasrî fi'l -berri ve'l-bahri (Altın kestiren karada ve denizde zafer ve izzet sahibi olan)" yazmaktadır. Sultanın akçeleri 918 tarihli olup iki tip olarak basılmıştır. Birinci tip akçelerinin ön yüzünde "Sultân Selîm Şâh bin Bâyezid Hân (Bayezid Han oğlu Sultan Selim Şah)", arka yüzünde "Azze nasruhû duribe Amasya sene 918 (zaferi şerefli olsun Amasya'da basıldı sene 1512)" yazmaktadır. İkinci tip akçelerinin ön yüzünde ise "Sultân Şâh Selîm bin Bâyezid Hân (Bayezid Han oğlu Sultan Şah Selim)", arka yüzünde "Azze nasruhû duribe Amasya sene 918 (zaferi şerefli olsun Amasya'da basıldı sene 1512)" ibaresi yer almaktadır. Amasya darplı mangırı ise 921/1515 tarihini taşımaktadır (Ölçer, 1989, 84-104; Damalı, 2010, 1/502-505).

I. Süleyman (Kanuni) Amasya'da altın ve gümüş sikkeler darp ettirmiştir. Bu sikkeler üzerinde iki tarih yer almaktadır. Bunlardan biri sultanın cülus tarihi olan 926/1520'dir. Diğeri ise 927/1521 tarihli Amasya darplı sikkelerdir. Sultanilerin ön yüzünde "Sultân Süleymân bin Selîm Hân azze nasruhû duribe fi Amasya sene 926 (Selim Han oğlu Sultan Süleyman zaferi şerefli olsun Amasya'da basıldı sene 1520)" ve "Sultân Süleymân Şâh bin Selîm Hân azze nasruhû duribe fi Amasya sene 926 (Selim Han oğlu Sultan Süleyman Şah zaferi şerefli olsun Amasya'da basıldı sene 1520)"; arka yüzlerinde "Dâribü'n-nadri sâhibü'l-izzî ve'n-nasrî fi'l -berri ve'l-bahri (Altın kestiren karada ve denizde zafer ve izzet sahibi olan)" ibaresi okunmaktadır. Akçelerin ön yüzlerinde "Sultân Süleymân Şâh bin Selîm Hân (Selim Han oğlu Sultan Süleyman Şah)", "Sultân Süleymân bin Selîm Hân (Selim Han oğlu Sultan Süleyman)" yazmaktadır. Sikkelerin arka yüzleri aynı olup "Azze nasruhû duribe Amasya sene 926 (zaferi şerefli olsun Amasya'da basıldı sene 1520)" yazısı yer almaktadır (Artuk, 1972, 11-12; Aykut, 2002, 10/834).

II. Selim Amasya'da, tahta geçtiği seneyi bildiren 974/1566 tarihinde sultani ve akçe darp ettirmiştir (*Darphane Müzesi Osmanlı Madeni Paraları Kataloğu*, 1985, 30). Sultanilerin ön yüzünde "Azze nasruhû (zaferi şerefli olsun)" dua ibaresi ile kendisinin "Sultân" ve "Şâh", babası I. Süleyman'ın "Sultân" ve "Hân", nadiren de olsa "Şâh" unvanlarıyla karşılaşılmaktadır. Arka yüzünde "Dâribü'n-nadri sâhibü'l-izzî ve'n-nasrî fi'l-berri ve'l-bahri (Altın kestiren karada ve denizde zafer ve izzet sahibi olan)" yazmaktadır (Aykut, 2002, 10/834-827). Akçelerinde kendisinin "Sultân", bazen ilaveten "Şâh", babasının "Hân" ve "Şâh" unvanları ile arka yüzünde "Azze nasruhû duribe Amasya sene 974 (zaferi şerefli olsun Amasya'da basıldı sene 1566)" ifadelerine rastlanmaktadır (Damalı, 2011, 3/815).

III. Murad Amasya'da 982/1574 tarihinde sultani ve akçe darp ettirmiştir. Sultanilerin ön yüzlerinde kendisinin "Sultân", "Hân" bazen "Şâh" unvanları ile babası II. Selim'in "Sultân", "Hân", "Şâh" unvanlarına ek olarak "Azze nasruhû duribe Amasya sene 982 (zaferi şerefli olsun Amasya'da basıldı sene 1574)" ifadelerine yer verilmiştir (Aykut, 2002, 10/835). Sikkelerin hepsinin arka yüzünde "Dâribü'n-nadri sâhibü'l-izzî ve'n-nasrî fi'l-berri ve'l-bahri (Altın kestiren

karada ve denizde zafer ve izzet sahibi olan)” yazmaktadır. Sultanın Amasya darplı akçelerinin ön yüzlerinde “Sultân Şâh Murâd bin Şâh Selîm (Şah Selim oğlu Sultan Şah Murad)” ve “Sultân Murâd bin Selîm Hân (Selim Han oğlu Sultan Murad)”; arka yüzlerinde ise “Azze nasruhû duribe Amasya sene 982 (zaferi şerefli olsun Amasya’da basıldı sene 1574)” yazmaktadır (Damalı, 2011, 3/935).

III. Mehmed’in Amasya darplı sultanileri ve akçeleri 1003/1595 tarihli dir. Altın sultanilerin ön yüzünde “Sultân Mehmed bin Murâd Hân azze nasruhû duribe fi Amasya sene 1003 (Murad Han oğlu Sultan Mehmed zaferi şerefli olsun Amasya’da basıldı sene 1595)”, arka yüzünde ise “Dâribü’n-nadri sâhibü’l-izzi ve’n-nasri fi’l-berri ve’l-bahri (Altın kestiren karada ve denizde zafer ve izzet sahibi olan)” ibarelerine yer verilmiştir. Sultanın akçelerinin ön yüzünde “Sultân Mehmed bin Murâd Hân (Murad Han oğlu Sultan Mehmed)” ve “Mehmed Sultân bin Murâd Hân (Murad Han oğlu Mehmed Sultan)” ifadeleri ile arka yüzünde “Azze nasruhû duribe Amasya sene 1003 (zaferi şerefli olsun Amasya’da basıldı sene 1595)” yazmaktadır (Damalı, 2011, 4/1170).

Amasya’da darp edilmiş bu sikkeler, Osmanlı İmparatorluğu’nun ekonomik ve idari yapısını yansıtan önemli tarihi belge niteliğinde olup, Osmanlı döneminin para tarihi içerisinde önemli yer tutmaktadır.

2. Sultan I. Süleyman Dönemi’nde Sultani (Altın Sikke) Darbı

Osmanlı’da sikke basımı darphane adı verilen yerlerde yapılmaktaydı. Darphane, Arapça “dâr, hâne” Türkçe “ev” kelimesine karşılık gelip, darp ederek para basma uygulaması manasına gelmektedir. Darphaneye “Dârüddarp” ve “Dârüssikke” de denilmekteydi. Osmanlılarda “dârüddarp” adı da verilmiş ancak darphâne adı daha yaygın kullanılmıştır (Sahillioğlu, 1993, 8/501).

Osmanlı İmparatorluğunun en geniş sınırlara ulaştığı dönem I. Süleyman (Kanuni) (H 926-974/M 1520-1566) Dönemi’dir. I. Süleyman, kırk altı yılını tahtta geçirerek Osmanlı tarihinde en uzun süre tahtta kalan hükümdar adıyla anılmıştır. Hâkimiyeti süresince hem doğuya hem de batıya pek çok sefer yaparak ülkenin sınırlarını oldukça genişletmiştir. Kanuni ile birlikte imparatorluğun sınırları batıda Viyana’ya, doğuda İran, kuzeyde Kafkasya, güneyde Kuzey Afrika ve Basra Körfezi’ne kadar uzanmıştır (Tekin, 2005, 267). Beraberinde gelen siyasi zaferlere paralel olarak ekonomisi de ileri seviyelere çıkmış ve bu gelişme direkt olarak sikke basımına yansımıştır. Birçok yeni merkezde darp merkezleri açılarak Sultaniler (altın), akçe ve dirhemler (gümüş) ile mangırlar (bakır) basılmıştır (Ünalın Özdemir, 2019, 619) Bu darphanelerden biri de Amasya’da kurulandır.

Sultan I. Süleyman (Kanuni) zamanında el çekiciyle dövme tekniğiyle sikke basımı gerçekleştirilmiştir. Potalarda sıvı hale getirilen madenler kalıplara dökülerek ince çubuklara dönüştürülürdü. Yassılaştırılıp istenilen kalınlığına getirilen plakalar kareler halinde kesilirdi. Plakaların köşeleri yuvarlatılarak pullar elde edilirdi. Bu pullar kürsü adı verilen sikke kalıbının arasına konulur, alt bölümdeki sikkenin üzerine geçirilmek istenen kompozisyonun olduğu çeliğin üst tarafına çekiç ile vurularak darp işlemi sonlandırılırdı (Sahillioğlu, 1993, 8/504).

Kanuni Sultan Süleyman, Osmanlı sultanları arasında darp ettirdiği paraların tipolojik farklılığı ile öne çıkmaktadır. Bunlar; üzerinde yer alan yazıların çeşitliliği, harflerin kullanım şekilleri ve yerleri ile harfler arasında kullanılan süsleme unsurlarıdır. Ayrıca kullanılan madenler ve darphane sayısının fazlalığı ile de oldukça önemlidir. Bilhassa otuz iki adet darphanede bastırılmış altın sikkelerle Osmanlı tarihinin en zengin dönemi olmuştur.

Anadolu’da Amid (Diyarbakır) ve Kostantiniyye (İstanbul); Anadolu dışında Bağdad (Irak), Dımışk- Haleb (Suriye), Mısır ve Sidrekapsi (Yunanistan) darphaneleri farklı tipteki sultanilerin darp edildiği merkezler olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanında Maraş, Aden, Modava, Tacura ve Cerbe, darphanelerinde Osmanlı tarihi boyunca yalnızca I. Süleyman zamanında altın sultaniler kesilmiştir (Damalı, 2010, 1/475). Bu dönemde basılan bir adet sultani altmış akçeye denk gelmekteydi. Darp edilen sultanilerin çapı 18 ile 22 milimetre arasında olup, ağırlıkları ise

genellikle 3.50 gramdır. Ancak az da olsa ağırlıkları 3.55 g ile 3.60 g arasında değişen sikkeler de bulunmaktadır (Ünalın Özdemir, 2019, 620).

Kanuni Dönemi'ne ait sultanilerin ön yüzlerinde dokuz farklı tipte unvanın kullanıldığı bilinmektedir. Bunlar: “Sultan Süleyman bin Selim han, Sultan Süleyman şah bin sultan Selim han, Sultan Süleyman şah bin Selim Şah han, Sultan Süleyman şah bin Selim han, Sultan Süleyman şah bin sultan Selim, Sultan Süleyman şah bin sultan Selim şah, Sultan Süleyman şah bin Selim şah, Sultan Süleyman bin Selim şah han, Sultan Süleyman şah bin sultan Selim şah han” ibareleridir. Bunların yanında ön yüzde dua cümlesi, darp tarihi ile birlikte basılma ifadesi bulunmaktadır (Youssof, 2018, 111). Arka yüzlerinde “Daribü'n- nadri sahibü'l-izzi ve'n-nasri fi'l-berri ve'l-bahri (altın kestiren karada ve denizde zafer ve izzet sahibi olan) övgü cümlesi yer almakla birlikte “Sultanü'l- berreyni ve'l- bahreyni (iki karanın ve iki denizin sahibi), “Hallada'llahu mülkehu ve sultanehu (Allah mülkünü ve sultanlığını daim kılsın), “Sahibü'n-nadri ve'n-nasri fi'l-berri ve'l-bahri (altının sahibi ve Allahın yardımıyla karada ve denizde hakim olan) gibi çeşitli tipte yazılar da kullanılmaktadır (Damalı, 2010, 1/477).

3. Katalog

Araştırmamızın konusunu Amasya Müzesi'ndeki Sultan I. Süleyman'a (Kanuni) ait Amasya darplı altın sikkeler oluşturmaktadır. Sultanın müze envanterine kayıtlı toplam on üç adet Amasya darplı altın sikkesi bulunmaktadır. Katalogda on üç adet örneğin transkripsiyonları yapılarak, fotoğraflarla detaylı şekilde tanıtılmıştır.¹

Katalog No: 01	Yazı: Sülüs
Müze Envanter No:73-21-9	Birim: Sultani
Darp Yeri: Amasya	Ağırlık: 3,515 g Çap: 19 mm
Darp Tarihi: H 926 (M 1520)	Cidar: 1 mm
	سلطان سليمان بن سليم خان عز نصره ضرب في اما سيه سنه ٩٢٦ “Sultân Süleymân bin Selîm Hân azze nasruhû duribe fî Amasya sene 926” “Selim Han oğlu Sultan Süleyman zaferi şerefli olsun Amasya'da basıldı sene 1520”
Şekil 1: Ön Yüz	
	ضارب النصر صاحب العز والنصر في البر والبحر “Dâribü'n-nadri sâhibü'l-izzi ve'n-nasri fi'l -berri ve'l-bahri” “Altın kestiren karada ve denizde zafer ve izzet sahibi olan”
Şekil 2: Arka Yüz	

Katalog No: 02	Yazı: Sülüs
Müze Envanter No: 72-9-21	Birim: Sultani

¹ Fotoğraflar ve Şekiller yazara aittir.

Darp Yeri: Amasya	Ağırlık: 3,495 g	Çap: 20 mm
Darp Tarihi: H 926 (M 1520)	Cidar: 1 mm	
	سلطان سليمان بن سليم خان عز نصره ضرب في اما سيه سنه ٩٢٦ "Sultân Süleymân bin Selîm Hân azze nasruhû duribe fî Amasya sene 926" "Selim Han oğlu Sultan Süleyman zaferi şerefli olsun Amasya'da basıldı sene 1520"	
Şekil 3: Ön Yüz		
	ضارب النضر صاحب العز والنصر في البر والبحر "Dâribü'n-nadri sâhibü'l-izzî ve'n-nasri fi'l -berri ve'l-bahri" "Altın kestiren karada ve denizde zafer ve izzet sahibi olan"	
Şekil 4: Arka Yüz		
Katalog No: 03	Yazı: Sülüs	
Müze Envanter No: 73-21-25	Birim: Sultani	
Darp Yeri: Amasya	Ağırlık: 3,519 g	Çap: 20 mm
Darp Tarihi: H 926 (M 1520)	Cidar: 1 mm	
	سلطان سليمان بن سليم خان عز نصره ضرب في اما سيه سنه ٩٢٦ "Sultân Süleymân bin Selîm Hân azze nasruhû duribe fî Amasya sene 926" "Selim Han oğlu Sultan Süleyman zaferi şerefli olsun Amasya'da basıldı sene 1520"	
Şekil 5: Ön Yüz		
	ضارب النضر صاحب العز والنصر في البر والبحر "Dâribü'n-nadri sâhibü'l-izzî ve'n-nasri fi'l -berri ve'l-bahri" "Altın kestiren karada ve denizde zafer ve izzet sahibi olan"	
Şekil 6: Arka Yüz		

Katalog No: 04	Yazı: Sülüs	
Müze Envanter No: 73-21-19	Birim: Sultani	
Darp Yeri: Amasya	Ağırlık: 3,510 g	Çap: 19 mm
Darp Tarihi: H 926 (M 1520)	Cidar: 1 mm	

	سلطان سليمان بن سليم خان عز نصره ضرب في اما سيه سنه ٩٢٦ “Sultân Süleymân bin Selîm Hân azze nasruhû duribe fî Amasya sene 926” “Selim Han oğlu Sultan Süleyman zaferi şerefli olsun Amasya’da basıldı sene 1520”
Şekil 7: Ön Yüz	
	ضارب النضر صاحب العز والنصر في البر والبحر “Dâribü'n-nadri sâhibü'l-izzî ve'n-nasri fî'l -berri ve'l-bahri” “Altın kestiren karada ve denizde zafer ve izzet sahibi olan”
Şekil 8: Arka Yüz	

Katalog No: 05	Yazı: Sülüs	
Müze Envanter No: 73-21-10	Birim: Sultani	
Darp Yeri: Amasya	Ağırlık: 3,519 g	Çap: 20 mm
Darp Tarihi: H 926 (M 1520)	Cidar: 1 mm	
	سلطان سليمان بن سليم خان عز نصره ضرب في اما سيه سنه ٩٢٦ “Sultân Süleymân bin Selîm Hân azze nasruhû duribe fî Amasya sene 926” “Selim Han oğlu Sultan Süleyman zaferi şerefli olsun Amasya’da basıldı sene 1520”	
Şekil 9: Ön Yüz		
	ضارب النضر صاحب العز والنصر في البر والبحر “Dâribü'n-nadri sâhibü'l-izzî ve'n-nasri fî'l -berri ve'l-bahri” “Altın kestiren karada ve denizde zafer ve izzet sahibi olan”	
Şekil 10: Arka Yüz		

Katalog No: 06	Yazı: Sülüs	
Müze Envanter No: 73-21-16	Birim: Sultani	
Darp Yeri: Amasya	Ağırlık: 3,489 g	Çap: 20 mm
Darp Tarihi: H 926 (M 1520)	Cidar: 1 mm	

	سلطان سليمان بن سليم خان عز نصره ضرب في اما سية سنة ٩٢٦ “Sultân Süleymân bin Selîm Hân azze nasruhû duribe fî Amasya sene 926” “Selim Han oğlu Sultan Süleyman zaferi şerefli olsun Amasya’da basıldı sene 1520”		
Şekil 11: Ön Yüz			
	ضارب النصر صاحب العز والنصر في البر والبحر “Dâribü’n-nadri sâhibü’l-izzi ve’n-nasri fi’l -berri ve’l-bahri” “Altın kestiren karada ve denizde zafer ve izzet sahibi olan”		
Şekil 12: Arka Yüz			
Katalog No: 07	Yazı: Sülüs		
Müze Envanter No: 73-21-18	Birim: Sultani		
Darp Yeri: Amasya	Ağırlık: 3,480 g	Çap: 20 mm	
Darp Tarihi: H 926 (M 1520)	Cidar: 1 mm		
	سلطان سليمان بن سليم خان عز نصره ضرب في اما سية سنة ٩٢٦ “Sultân Süleymân bin Selîm Hân azze nasruhû duribe fî Amasya sene 926” “Selim Han oğlu Sultan Süleyman zaferi şerefli olsun Amasya’da basıldı sene 1520”		
Şekil 13: Ön Yüz			
	ضارب النصر صاحب العز والنصر في البر والبحر “Dâribü’n-nadri sâhibü’l-izzi ve’n-nasri fi’l -berri ve’l-bahri” “Altın kestiren karada ve denizde zafer ve izzet sahibi olan”		
Şekil 14: Arka Yüz			
Katalog No: 08	Yazı: Sülüs		
Müze Envanter No: 73-21-14	Birim: Sultani		
Darp Yeri: Amasya	Ağırlık: 3,474 g	Çap: 20 mm	
Darp Tarihi: H 926 (M 1520)	Cidar: 1 mm		

	سلطان سليمان بن سليم خان عز نصره ضرب في اما سيه سنه ٩٢٦ “Sultân Süleymân bin Selîm Hân azze nasruhû duribe fî Amasya sene 926” “Selim Han oğlu Sultan Süleyman zaferi şereflî olsun Amasya’da basıldı sene 1520”
Şekil 15: Ön Yüz	
	ضارب النضر صاحب العز والنصر في البر والبحر “Dâribü’n-nadri sâhibü’l-izzî ve’n-nasrî fî’l -berri ve’l-bahrî” “Altın kestiren karada ve denizde zafer ve izzet sahibi olan”
Şekil 16: Arka Yüz	

Katalog No: 09	Yazı: Sülüs	
Müze Envanter No: 73-21-12	Birim: Sultani	
Darp Yeri: Amasya	Ağırlık: 3, 505 g	Çap: 20 mm
Darp Tarihi: H 926 (M 1520)	Cidar: 1 mm	
	سلطان سليمان بن سليم خان عز نصره ضرب في اما سيه سنه ٩٢٦ “Sultân Süleymân bin Selîm Hân azze nasruhû duribe fî Amasya sene 926” “Selim Han oğlu Sultan Süleyman zaferi şereflî olsun Amasya’da basıldı sene 1520”	
Şekil 17: Ön Yüz		
	ضارب النضر صاحب العز والنصر في البر والبحر “Dâribü’n-nadri sâhibü’l-izzî ve’n-nasrî fî’l -berri ve’l-bahrî” “Altın kestiren karada ve denizde zafer ve izzet sahibi olan”	
Şekil 18: Arka Yüz		

Katalog No: 10	Yazı: Sülüs	
Müze Envanter No: 73-21-17	Birim: Sultani	
Darp Yeri: Amasya	Ağırlık: 3,493 g	Çap: 19 mm
Darp Tarihi: H 926 (M 1520)	Cidar: 1 mm	

	سلطان سليمان بن سليم خان عز نصره ضرب في اما سيه سنه ٩٢٦ “Sultân Süleymân bin Selîm Hân azze nasruhû duribe fî Amasya sene 926” “Selim Han oğlu Sultan Süleyman zaferi şerefli olsun Amasya’da basıldı sene 1520”
Şekil 19: Ön Yüz	
	ضارب النضر صاحب العز والنصر في البر والبحر “Dâribü’n-nadri sâhibü’l-izzi ve’n-nasri fi’l -berri ve’l-bahri” “Altın kestiren karada ve denizde zafer ve izzet sahibi olan”
Şekil 20: Arka Yüz	

Katalog No: 11	Yazı: Sülüs	
Müze Envanter No: 73-21-21	Birim: Sultani	
Darp Yeri: Amasya	Ağırlık: 3,499 g	Çap: 20 mm
Darp Tarihi: H 926 (M 1520)	Cidar: 1 mm	
	سلطان سليمان بن سليم خان عز نصره ضرب في اما سيه سنه ٩٢٦ “Sultân Süleymân bin Selîm Hân azze nasruhû duribe fî Amasya sene 926” “Selim Han oğlu Sultan Süleyman zaferi şerefli olsun Amasya’da basıldı sene 1520”	
Şekil 21: Ön Yüz		
	ضارب النضر صاحب العز والنصر في البر والبحر “Dâribü’n-nadri sâhibü’l-izzi ve’n-nasri fi’l -berri ve’l-bahri” “Altın kestiren karada ve denizde zafer ve izzet sahibi olan”	
Şekil 22: Arka Yüz		

Katalog No: 12	Yazı: Sülüs	
Müze Envanter No: 73-21-4	Birim: Sultani	
Darp Yeri: Amasya	Ağırlık: 3,516 g	Çap: 19 mm
Darp Tarihi: H 926 (M 1520)	Cidar: 1 mm	

	سلطان سليمان بن سليم خان عز نصره ضرب في اما سيه سنه ٩٢٦ “Sultân Süleymân bin Selîm Hân azze nasruhû duribe fî Amasya sene 926” “Selim Han oğlu Sultan Süleyman zaferi şerefli olsun Amasya’da basıldı sene 1520”		
Şekil 23: Ön Yüz			
	ضارب النضر صاحب العز والنصر في البر والبحر “Dâribü’n-nadri sâhibü’l-izzî ve’n-nasri fi’l -berri ve’l-bahri” “Altın kestiren karada ve denizde zafer ve izzet sahibi olan”		
Şekil 24: Arka Yüz			
Katalog No: 13	Yazı: Sülüs		
Müze Envanter No: 73-21-15	Birim: Sultani		
Darp Yeri: Amasya	Ağırlık: 3,496 g	Çap: 19 mm	
Darp Tarihi: H 926 (M 1520)	Cidar: 1 mm		
	سلطان سليمان بن سليم خان عز نصره ضرب في اما سيه سنه ٩٢٦ “Sultân Süleymân bin Selîm Hân azze nasruhû duribe fî Amasya sene 926” “Selim Han oğlu Sultan Süleyman zaferi şerefli olsun Amasya’da basıldı sene 1520”		
Şekil 25: Ön Yüz			
	ضارب النضر صاحب العز والنصر في البر والبحر “Dâribü’n-nadri sâhibü’l-izzî ve’n-nasri fi’l -berri ve’l-bahri” “Altın kestiren karada ve denizde zafer ve izzet sahibi olan”		
Şekil 26: Arka Yüz			

Değerlendirme ve Sonuç

Çalışmamızda Amasya Müzesi'ndeki Sultan I. Süleyman dönemine ait Amasya darphanesinde darp edilmiş on üç adet örnek katalogda detaylı şekilde incelenmiştir. Bu

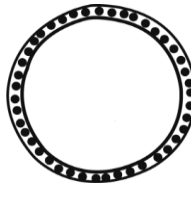
sikkeler müze envanterine satın alma yoluyla gelmiştir. Sikkelerin ağırlıkları ortalama 3,50 gram, çapları 20 ve cidarları (kenar kalınlığı) 1 milimetredir.

Sultan I. Süleyman'ın Amasya'da darp edilmiş sultanileri iki farklı tarih taşımaktadır. Bunlardan biri cülus tarihi olan 926/1520, diğeri ise 927/1521 tarihleridir. Ancak Amasya Müzesi sikke koleksiyonu örnekleri üzerinde darp tarihi olarak sadece Sultan Süleyman'ın cülus tarihi H 926 (M. 1520) yer almaktadır. 927/1521 tarihli Amasya darplı sikkeleri müze envanterinde mevcut değildir.

Katalogda yer alan sikkelerin hepsinde sülüs hatlı yazı karakteri kullanılmıştır. Sikkelerde ana süsleme unsuru yazıdır. Sikke üzerine işlenmiş diğer süsleme öğeleri yazının çevresinde şekillenmiştir. Sülüs yazı harflerinin kıvraklığı, yumuşaklığı ve eğrisel hatlarından dolayı sikkelerin küçük ve dar yüzeylerine estetik bir görünüm kazandırmıştır. Sikkelerin tümünde ön yüz dört satır halinde tasarlanmıştır. Unvanlar, dua, basım ifadesi, basım yeri ve basım tarihi olacak şekilde yüzeye yerleştirilmiştir. I. Süleyman'ın Amasya darplı altın sikkeleri üzerindeki yazı kuşağında "Sultân Süleymân bin Selîm Hân azze nasruhû duribe fî Amasya" ve "Sultân Süleymân Şâh bin Selîm Hân azze nasruhû duribe fî Amasya" olmak üzere iki farklı yazı türü uygulanmıştır. Ancak müzedeki örneklerde yalnızca "Sultân Süleymân bin Selîm Hân azze nasruhû duribe fî Amasya" yazısının kullanıldığı sikkeler bulunmaktadır. Katalogdaki tüm sultanilerde Kanuni için "Sultan" unvanı kullanılıyorken babası Selim için sadece "Han" unvanı tercih edilmiştir. Sikkelerin arka yüzü ise üç satır olacak şekilde düzenlenmiştir. Bu kısımda sultana ait "Daribü'n- nadri sahibü'l-izzi ve'n-nasri fi'l -berri ve'l-bahri (altın kestiren karada ve denizde zafer ve izzet sahibi olan)" sultanı öven cümle yer almaktadır. İncelenen örneklerin kaligrafik özelliklerinin aynı olduğu görülmektedir. Ön yüzde yer alan "fî" harfi, örneklerin tümünde uzatılarak satır çizgisi şeklinde oluşturulmuş ve "sene" ibaresinin üzerine yerleştirilmiştir. Satır aralarına serpiştirilen tirfil motifleri ile de sultanilerin görünüşleri zenginleştirilmiştir.

Sikkelerin süsleme öğelerini geometrik unsurlar meydana getirmektedir. Süslemeleri inci dizileri ve düz silmelerin beraberliğinden oluşan bordürler meydana getirmektedir. Silmeler ve bordürlerin bazıları gerek darptaki kaymadan gerekse zamanla meydana gelen tahribattan dolayı görülememektedir. Klasik Devir Yunan sikkelerinden itibaren bordür uygulaması görülmektedir. Bordürler yazı ya da figürlü kompozisyonu sınırlandırma açısından oldukça önemlidir. Başlangıçta çok sık kullanılmamasına rağmen estetik kaygıyla sonraki dönemlerde pek çok devlet tarafından farklı tarzda bordürler uygulanmıştır (Yılmaz, 2019, 400). İnci dizisi ve silme birlikteliği ile oluşturulmuş bordür şekli Osmanlı sikkelerinde en çok tercih edilen ve en önemli geometrik süsleme unsuru olmuştur. İnci dizileri gerek büyük gerek küçük farklı boyutlarda sikkelere nakşedilmiştir. İslamiyet'ten önce Sasani sikkelerinde olmak üzere birçok alanda süsleme öğesi olarak kullanılmıştır. İslam Sanatında ise Samarra stukolarından itibaren devamlı uygulanan bir motif olmuştur (Bayram, 2021, 214).

Tablo 1.Sikkelerde Görülen Kompozisyon Detayları

			
Şekil 1. Ön Yüz Yazı Kuşağı	Şekil 2. Arka Yüz Yazı Kuşağı	Şekil 3. Düz ve İnci Dizisi Bordür	Şekil 4. Tirfil Motifi

Sonuç olarak sikkeler, üzerine işlenen yazı ve kompozisyon unsurları ile basıldığı zamanın iktisadi, dini, sosyal ve kültürel durumunu gözler önüne seren döneminin en önemli temsilcisi durumundadır. Sikkeler aracılığıyla geçmişte yaşamış medeniyetlerin, o çağın özelliklerinin

bilinmesi, gelecek nesillere aktarılması, çözülememiş ya da karanlıkta kalmış bilgilerin aydınlanması sikkelerle olanaklı hale gelmektedir. Bundan dolayı beylikten imparatorluğa doğru uzanan, 623 yıl hüküm sürmüş Osmanlıda sultanların hâkim olduğu coğrafyalarda adlarına bastırdıkları sikkeler nümismatik bilimi için büyük önem taşımaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde en geniş sınırlarına ulaşmıştır. Sultan Selim'in ölümüyle yerine tahta geçen oğlu I. Süleyman'ın 1520'den 1566'ya kadar süren saltanatı imparatorluğun en görkemli devresi olmuştur. Sultan Süleyman, fetihlerle sınırlarını genişlettikçe gücünün sembolü olarak pek çok farlı merkezde sikke kestirmiştir. Bu yerlerden biri de Amasya'dır. Amasya, sadece Osmanlı İmparatorluğu için değil ev sahipliği yaptığı pek çok medeniyet için sikke bastırılmış çok önemli bir kent olma özelliği taşımaktadır. Çalışmamızda Amasya Müzesi'nde bulunan Sultan I. Süleyman (Kanuni) dönemine ait Amasya darphanesinde darp edilmiş 13 adet örnek katalogda detaylı şekilde incelenmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun altın çağı olarak bilinen Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde darp ettirilen sikkeler de iktisadi hayatın üst düzeyde olduğunun göstergesi olmuştur. Başlangıçta estetik bir amaç gütmeyip ihtiyaç odaklı darp ettirilen sikkelerin Kanuni zamanında maden zenginliği, kompozisyonu, üzerinde yer alan yazı içeriklerinin çeşitliliği ile Osmanlı nümismatiğinde özel bir yeri olmuştur. Bu bağlamda Amasya Müzesi'nde yer alan Amasya darplı Sultan Süleyman (Kanuni) Dönemi sultanî örnekleri de zengin ve ihtişamlı dönemin küçük ancak dikkate değer bir kısmını sunmaktadır. Çalışmamızla birlikte tarihi belge niteliği taşıyan Sultan I. Süleyman Dönemi'nde Amasya'da darp edilmiş altın paraları Amasya Müzesi ölçeğinde incelemek ve bunları tüm özellikleriyle değerlendirebilmek mümkün hale gelmektedir. Amasya Müzesi'ndeki I. Süleyman'ın sultanîlerinin basım yeri ve tarihi, madeni, yazısı, ölçüsü, ağırlığı ve süsleme unsurları ile detaylı şekilde ele alınıp tasnif edilmesi, fotoğraflanması, küçük ancak önemli detayların gözden kaçırılmaması adına çiziminin yapılıp tanıtılması hem kendi içinde hem de aynı darp merkezinde darp edilmiş diğer sultanîlerle karşılaştırılarak değerlendirilmesi ve belgelendirilmesi sanat ve kültür tarihi açısından yarar sağlayacaktır.

Kaynakça

- Akçaşar, Bilhan. "Haritalarla Türkiye'de Darphaneler". *Anadolu'da Paranın Tarihi*. ed. Bülent Arı. 298-322. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yayınları, 2011.
- Artuk, İbrahim. *Kanuni Sultan Süleyman Adına Basılan Sikkeler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1972.
- Artuk, İbrahim - Artuk, Cevriye. *Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslami Sikkeler Kataloğu*. 2 Cilt. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1974.
- Aydoğan, İsmail. *XX. Yüzyıl Amasya Tarihi ve İnanç Coğrafyası*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996.
- Aykut, Şevki Nezihi. "Osmanlı Sikkeleri". *Türkler Ansiklopedisi*. 10/823-842. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Bayartan, Mehmet. "XIX. Yüzyılda Osmanlı Madenlerinin Coğrafi Dağılışı". *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* 10/1 (01 Aralık 2008), 137-155.
- Bayram, Emel. *Bilecik Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemi Sikkeleri*. Ordu: Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Çıtır, Ahmet vd. *Amasya*. Tokat: Ofset 2000, 1991.
- Damalı, Atom. *Osmanlı Sikkeleri Tarihi*. 1 Cilt. İstanbul: Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı Yayınları, 2010.
- Damalı, Atom. *Osmanlı Sikkeleri Tarihi*. 3 Cilt. İstanbul: Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı Yayınları, 2011.
- Damalı, Atom. *Osmanlı Sikkeleri Tarihi*. 4 Cilt. İstanbul: Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı Yayınları, 2011.
- Darphane Müzesi Osmanlı Madeni Paraları Kataloğu*. İstanbul: T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü Yayınları, 1985.

- Dönmez, Emel Emine. “Amasya Harşena Kalesi ve Kızlar Sarayı Kazılarında Ele Geçen Altın Memluk Sikkeleri Üzerine Düşünceler”. 1/623-638. Ankara, 2018.
- Kabaklarlı, Necdet. *Mangır (1299-1808): Osmanlı İmparatorluğu Bakır Paraları*. İstanbul: Uşaklılar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, 1998.
- Kemaloğlu, Zeynep. *Amasya Müzesi'nde Bulunan Osmanlı Dönemi Sikkeleri*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023.
- Kemaloğlu, Zeynep. “Amasya Müzesi'nde Bulunan Sultan I. Süleyman (Kanuni) Dönemi'ne (1520-1566) Ait Bir Grup Altın Sikke”. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9/15 (29 Haziran 2024), 34-57.
- Kemaloğlu, Zeynep. “Amasya Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemi Altın Sikke Örnekleri”. *İdrak Dini Araştırmalar Dergisi* 5/1 (15 Haziran 2025), 1-37. <https://doi.org/10.62297/idrak.1549750>
- Kemaloğlu, Zeynep. “Amasya Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemi Sikkelerinden Örnekler”. *Amasya İlahiyat Dergisi* 22 (30 Haziran 2024), 328-374. <https://doi.org/10.18498/amailad.1435337>
- Öcal, Yaşar. “Osmanlı Devleti'nde Anadolu Darphaneleri: Amasya Darphanesi Örneği”. *III. Uluslar arası Geçmişten Günümüze Merzifon ve Amasya Yöresi Sempozyumu (08-10 Ekim 2015) Bildiri Kitabı*. ed. Asım Çoban vd. 87-99. Ankara: Edge Akademi Yayıncılık, 2015.
- Ölçer, Cüneyt. *Nakışlı Osmanlı Mangırları*. İstanbul: Yenilik Basımevi, 1975.
- Ölçer, Cüneyt. *Sultan Yavuz Selim Şah Bin Bayazıd Han Dönemi Osmanlı Sikkeleri*. İstanbul: Yenilik Basımevi, 1989.
- Pere, Nuri. *Osmanlılarda Madeni Paralar (Yapı ve Kredi Bankası Osmanlı Madeni Paraları Koleksiyonu)*. İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık, 1968.
- Sahillioğlu, Halil. “Darphâne”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 8/501-505. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Sahillioğlu, Halil. “Darphane”. *Anadolu'da Paranın Tarihi*. ed. Bülent Arı. 214-221. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yayınları, 2011.
- Tekin, Oğuz. “Devletler, Hükümdarlar ve Sikkeleri”. *Altının İktidarı İktidarın Altınları (Yapı Kredi Koleksiyonu)*. ed. Oğuz Tekin. 167-278. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005.
- Tekin, Oğuz. “Sikke”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 37/179-184. İstanbul: TDV Yayınları, 2009. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sikke>
- Tızlak, Fahrettin. “Osmanlı Devleti'nde Madencilik”. *Osmanlı Ansiklopedisi*. 3/312-321. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.
- Ünalın Özdemir, Sibel. “Silifke Müzesi'ndeki Kanuni Sultan Süleyman Dönemi Sikkeleri”. *Sanat Tarihi Dergisi* 28/2 (2019), 617-629.
- Yasar, Abdîzâde Hüseyin Hüsâmeddîn. *Amasya Tarihi*. ed. Songül Keçeci Kurt vd. 12 Cilt. Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, 2022.
- Yılmaz, Aliye. *İznik Müzesi'nde Bulunan Osmanlı Dönemi Sikkeleri*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Youssof, Dina Ashraf Fawzy Ahmed. *Anadolu Medeniyetleri Müzesindeki Kanuni Süleyman Dönemi Sikkeleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.